

és egy-egy percre hallgatott a maliciánk. Úgy ment el utóljára, úgy nézett vissza a férjére, hogy szerettünk volna utána rohanni, ne, ne tegyen kárt magában, mindent megbocsájtunk ennek az édes asszonynak, — még ezt a darabot is. Stella Gyula, a színház- új tagja hálátlan szerepben mutatkozott be. Stella értékei nagyon valódiak és el nem homályosíthatók lehetnek, hogy az érdeklődésünk a színész iránt nem veszett

el a szereppel szemben érzett dühös antipatiában. Fenyvesi, Tanay, P. Gazsi Mariska, Kende Paula, Balassa Jenő és Tihanyi mindent elkövettek, hogy a talentumuk legjavával tévesszenek meg bennünket. De az ő színészi munkájuk értéke elválík a mi megbecsülésünkben attól a nevető bosszankodástól, amellyel napirendre térünk Jakobi M. Károly úr remeke fölött.

B. J.

□ □ □

□ BRIEUX EUGEN: SUZETTE. Mintha Dumas fils vagy a gúnyos szemű Sardou lehelte volna valamikor az életutcák síneire. A drámaéletére, amelyek a születés előtt kezdődnek és nem érnek véget, mikor eljön a halál. Szabad sírba tréfálni lompos embereket, tolvajkínba vetni kopott szegényeket. Könnyelmű asszonyok közt járni, úton támadni, ölni és sirni. Szabad keze van végig a hatás kedvéért. Csak fölségesen kell beszélni. Arisztokratikusan, ha erkölcstelen cselekedetről van szó. A kecses forma lefátyolozza az erkölcstelenséget. Kedves formában a közönség mindent elfogad. Talán most büszkeség szállna lelkükbe. Halovány, édes büszkeség, minőt a mester érez, mikor örömmosolyt lát tanítványa arcán. Mikor a tételek pompázva tovább fejlődnek, mert Brieux az ő tanítványuk. Műveik folytatója, aki örökölte eredményeiket és hibáikat. Világos józanságuk gyarapodik benne erőttől robbanó jellemző ügyességgel, szatirikus elmésséggel. Egész életét gyömöszöli irásába, itt-ott tévedve, de azon az úton, amelyen csak nagy emberek járnak.

□ Tendenciózus drámák írója ő. Mindig be akar valamit bizonyítani, az irányzatokban dobog a vére. Rezignáltan nézi a tolakodó pártfogást, szelidség sugárzik a szeméből és leül írni. Felszabadulón ír, könnyen, csodálatos értelemmel. Megoldódnak előtte a lelkek mély bonyodalmi és szavakba öltöznek tudata mámoros félhomályában. Előlépnek, kiformalódnak és elkészül a Vörös Palást. Ez az iránydarab mesterei mellé helyezi és nevének legfőbb ékessége lesz.

□ Suzetteben a válás problémája izgatja. Enyhületes pihenőévek nem komolykodtak vele. A Code civil vaskörmökkel akarta elmosni a fogalmat, de az tartotta erővel. Nagy nyöszörgés lett érezhető, kínos zsi-vajok, akár egy Chamfleury regény. Az emberek mozgolódtak, kikiváncsoltak az abroncsból. Jöttek a jogászok, írók és az időszerű dráma megoldotta a pántokat. A dráma elvégezte az átalakulást, a nagy átalakulást. Az emberek bolondulásig szabadnak kezdték magukat érezni, virágba szökkent lett a könnyelműség. Sok volt a kacagás, könnyen keltek egybe és könnyen váltak. És Brieux idején sokszor, sokszor váltak.

□ Brieux azonban erkölcsös író és ismét leült írni. Nagy, különös lelkével elérte a nemzedékek tragédiáját, amely sok emberkelet zúzossá sápaszt. Hogy eljön egy este, ijesztő, bús este és a két ember nem

érti meg egymást. Hiába volt az élet sok sajkása, derű, fáradtság, lemondás. A kapcsok válásra feszülnek, vakon, bizonytalanul. Nagy percek erejében nincsen mérlegelés, ha volna, megragyogna a kötelék. A sebek áttetszőkké lohadnának, hiszen a válás szomorú valami. Akár van gyermek, akár nincs, vele még nagyobb az örvény. A férj és feleség öröme elhúzódik belé, az emlékezés szálai nem pattanhatnak szét. Keserűen kegyetlen helyzetek, érzi, kerülni kell ezt az ösvényt. Kerülni kell ezt az ösvényt, ez lesz a tétele.

□ Chambert Henrynek nevezi a férfit, Reginenek a nőt és Suzettenek a gyermeket. Párisban laknak, társaságba járnak és az asszony megcsókolt egy férfit. Egyszerű a dolog, annyiszor beszéltek neki barátnői üde botlásokról, hogy a végén ő is megszédült. Esengő volt a csók, lüktetve öntudatlan és a férj rányitott az ölelkezőkre. Válniok kell, vadúl válniok, a férj házában történt az eset. És Reginenek el kellett hagynia a házat.

□ De mi lesz Suzettevel? Megindult fölötte az áradat, mert mindenik szerette őt. Henry szüleihez került, tizenkét éves volt és nem akarták, hogy lássa a harcot. A harcot, amelyet a szülők és szüleik vívtak érte, zúgó odisszea. Mindegyik zománcosan beszélt vele, édesgette, magáénak akarta. Az öreg Chambertné nagy babával ajándékozta meg, az anyja, mikor meglátogatta, még nagyobbbat ígért. El akarták idegeníteni tőle, erkölcstelensége aláásná fehér lelkét. Kieszközték, hogy Regine csak egy óráig láthassa és később, hogy csak levelet írhasson neki. Ki akarták tépni képét a gyermek szivéből és levelet irattak egyszer vele. Hogy bocsássa meg az Isten anyának a rosszat, amit apával elkövetett. Ez fáj a gyermeknek, aki még nem felejtette el az anyját és fáj az anyának, aki nagyon szerette a leányt. Fáj mélyen nagy fájdalommal.

□ És egy violás, őszi délután Regine eljött kibékülni, százszor kísérelte ezt már meg, imádtá Suzettet, de a válópör egyre tovább fejlődött. Úgy érezte magát, hogy már lebűnhődött és eljött kivetni utolsó játékát. Lelkéből beszélt az apának, el volt szánva lemondani a gyerekekről. És csodálatos, csak halkan szabadna szólni e perceről, mert nagy lemondása visszahozta neki férjét és családját. A válás gondolata eltűnt, az öreg Chambertné keresztényinek találta megindulását.

hamvashajú Chambert pedig mikor Henryt, Reginet és Suzettet a függöny előtt ölelkezni látta, önkéntelenül ujjongta el: Ime a szentháromság, amelynek oszthatatlansága ellen nem szabad véteni.

□ A tétel bizonyítása evvel befejezést nyert. Néhol lankadtnak éreztük magunkat, néhol kissé bágyadtunk az úton, de Briexnél ez másképp el nem képzelhető. A lélekrajzok embere ő, aki nagy elemekkel dolgozik. Meg tudja találni egyéneinek hangját, nyilalló természetességgel keverni színt jellemzésükre. Természetességgel, amely alatt érezni lehet a nyaraló vérbibor lobogását.

□ A konstrukcióban azonban már valami regényszerűség uralkodik. Nehézkes külső cselekmény, széles keretfestés nyújtózkodik hályogosan benne. És ami nála jellegzetes: az epizódok kényelmessége. Lassan fejlődnek le, idejük van tömörkedni elmélkedésre. Néhol egészen ellomposodnak és annyira kényelmesek lesznek, hogy méltatlan társat tűrnek meg maguk között. Minden felvonásban van egy-egy ebből. Az elsőben a két vendég esete, a másodikban az aszfaltbetyáré, a harmadikban a nevetséges ügyvédeké. Elmaradásukkal nem éreztünk volna hiányt, mozgásműködésük a lényeg korongját nem érinti. Sulytalan, régi drámákból örökölte Briex ezt.

□ A tárgyjal már a Bölcsőben foglalkozott. A válás problémája benne csaknem erre az eredményre vezet. Csak hogy ott a szakadás már megtörtént és csupán a lelkek sóhajai hallhatók. Szellős, hosszú sóhajok, anya sir gyermekéért, mit fog a szülőkről hinni. Az apának más asszonya van, neki más férje, mit fog a szülőkről hinni. És a sóhajokban átkozza a válást, miként Chambertné később, mielőtt elhúzódott a dér. Sorok között, hangtalanul, de már ebben megálmodta a Suzette tézisé.

□ Tendenciózus drámát öreges esztétikusok még ma sem tekintenek művészetnek. Pedig ami irányzatos, még nem elvonatkoztatott a természettől. Briex Eugen művei megkiválóbb példái ennek. Sans phrase et sans phason mozognak az emberek benne, mint az átlagos életben. Ebben domborodik ki ereje és ez a drámában a legfőbb. Ebben közeledik ő Dumas filshöz és Sardouhoz: akiket legtöbbször becsült, akiket követett, mert mesterei voltak.

□ HENNEQUIN MAURICE: A HÖLGYEK ÖRÖME.

Hennequin Mauricének kiváltságos helye van a francia irodalomban. Benne halad az árban, hipnotizálja a tömeget, primadonnáéval hódít. Nem finyás ember, neki minden up to date eszme jó. Lancettájával az érzékiességet hajszolja, zsonglőrügységgel kihasználja és mit sem válogat. Mélyen úszik agyagos medrében, lármás, erkölcsstelen medrében. Iszaposan vidám újjakkal legyezgeti az emberek lengeteg hiúságait. Vállvergetve hizeleg a közönségek göggyé-

nek. Egészen megfelel neki izgató érzélgősségre való hajlamuk szolgálata. Kitanulta a számítást. A rikító színek nem tévesztik el hatásukat. A beteg bódító illatot édesnek találja a tömeg.

□ Így közeledett a tömeghez. A Montmartre embereihez. A hangos leányokhoz. Baudelaire és Verlaine kacagó asszonyaihoz. Akik már ismerik értéküket és élvezetnek tudják be lelkük pirulását. Ezeknek lett kedvenc írója. És a serdületlen fiatalságnak, amely megismerési vágyában minden ingernek engedelmessékedik. Titkos kíváncsisággal veszik könyveit. Remegnek, midőn problémáit végigjárják és megrezzennek, mikor valaki lapjukra tekint. Önkéntelenül érzik, hogy ferdeségek között bolyonganak. Tudják, hogy ez az irott világ eltorzítja a valóság lehetőségeit, hogy ez az író meghamisítja a művészetet.

□ És most nem értem, hogy miért tartja a Vígsház ezen írásokat megjelenítésre érdemesnek. Nem akarom megérteni, mert valami szomorú motoszka bennem, ami a lelki élet súlyedésére vonatkozik. Pedig rövidesen kerültek színre a „Három ajak“, „Rikett“, „Nincs vámolni valója?“, „Kutya van a kertben“ és a „Csitulj szívem“. Csuppa silányan hóbor eszme, amely nem terjeng túl a mindennapiság sekélyes keretein. Csupa szellemi zsidárú-lom, amely az olcsó megfogottságokat célozza.

□ És méltán sorakozik melléjük a „Hölgyek öröme“. Végig Hennequin darab. Egy Don Juan jellem kísért benne. Lehetetlenül pompás fiú. Pompás és veszedelmes. Álmodoznak karjairól a nők. Kábultan várják ölelését, mint egy Lamartine-költemény. Epekednek, hogy ő igazítsa el rajtuk a suhogó, vágyakozó ingeket. A habos, ruganyos csipkéket, mert a fiú egy fényes szabócég szolgálatában áll. Muzsika mellett próbál, muzsika mellett vallanak a nők. Szorongva kéri és „főnökei érdekében“ nem ellenkezik. Az egész üzlet egzisztenciája rajta nyugszik, de tudják, hogy eljönnek hozzá a nők. És a Napoleon notesze versengve telik. Ez a legtitkosabb könyve a világnak. A szerelmek lihegnek elkönyvelve benne. A Don Juan szerelmei. Egy orosz nagyhercegnő, egy gépirónő, két főnöknő egy estére. A szemükbe kell nézni. El kell fogadni az élettől, amit kapni lehet tőle. Mosolyogva és azt kell mondani nekik, amit szeretnek. Ki kell csókolni belőlük, ami arra érdemes. És aztán otthagyni őket pirulni a boulevardok kávéházainak. Otthagyni őket mint a kiürített cognacos üvegeket. Ez a „Hölgyek öröme“-nek a filozófiája. Így gondolkoznak és ezekkel kísértene, csábosan kísértene Hennequin hősei.

□ Az újkori hedoneusoknak hangja. Minden írásában ezek a hibrid színek. Mintha ki akarnák illatozni koruknak minden édes illatát. Kéjesen beteg bizonyítványok lesznek az eljövendő számára, aki e napok képét történetbe állítja. Ma valahol messze, nagyon messze szeretnék járkálni magánosan, vadidegen helyeken, ahol nem húzódik arcunkba a kiérett sebek göze.

□ Való-e az ilyen darabot bírálni? Darabot, amelyet minden ízében beteg nyugalom illet meg. Az elhallgatás, temetés nyugalma. Amely lemond a boncolásról, mikor szemetszúrva egész egyetemességében nyilvánul a rossz vér. Mikor az első kérdés alatt megdől a talaj, hogy az írás nem az irodalom kebeléből való. És Hennequin irásánál ez az értékelés domborodott ki. A Hölgyek öröme nem az irodalom kebeléből való.

□ Ezért nem értem, hogy miért tartja a Vigszínház

a boulevard teaterek ezen jellegzetes darabjait megjelenítésre érdemesnek. A színház ökonomiája közönségre törekszik, megnyerésére. De a magyar közönség nem fogadhatja el tudatosan e darabot. Lelkének vére még nem árnyalódott át a franciák szineire. Még művészetet keres és szellemi raffinementok nem elégítik ki. Ezt kell vallanom, erősen hinnem. A színház győzelme az erkölcsök fejlődését jelentené. Ez igen fájó volna. És súllyal: szomorúan szomorú.

MUNKÁCSY SÁNDOR.

KUNNACH LÁSZLÓ IRÓNVÁZLATA

TANULMÁNY FEJ.